

Kent&I

Mark Kinet

Rubriek Naast de bank. *Tijdschrift voor Psychoanalyse en haar toepassingen* (2022 nr 1 p 54-55)

Adoptie is een klassieker in ons cultureel patrimonium. Mozes, Oliver Twist en Peter Pan zijn bekende vondelingen die werden geadopteerd. Maar ook binnen de psychoanalyse speelt adoptie een belangrijke rol. Vergeten we niet dat Oedipus opgroeide als adoptiekind van Polybus en Merope. Volgens Freud koesteren veel neurotici de adoptie als een *fantasie*. Ze denken geadopteerd te zijn en fantaseren zich tegelijk wèrkelijke ouders die beter, groter, rijker of edeler zijn dan die onvolmaakte figuren die (slechts) voorwendden onze ouders te zijn. Zo kunnen we ons afstammelingen van reuzen, koningen en prinsessen blijven wanen en onze ambivalente gevoelens temperen door ze te verdelen over verschillende figuren.

Vanuit mijn eigen (voornamelijk klinisch) psychotherapeutische praktijk blijken dergelijke gefantaseerde en geïdealiseerde ouders welteverstaan vooral voor te komen bij wie manifest in kwalijke omstandigheden is opgegroeid. We worden dan ook geboren met een aantal verwachtingen waar we menen 'van nature' recht op te hebben. Als ze niet worden ingelost hebben we het gevoel dat ons onrecht is aangedaan.

Het is dan niet alleen de koning-bultenaar Richard III die de logica van het 'destructief recht' hanteert. Ik doel hier op een concept van Ivan Boszormeny-Nagy uit de contextuele therapie: wie zich (op doorgaans meer onzichtbare wijze dan Shakespeares 'held') tekortgedaan voelt, acht zich (bewust of onbewust) gerechtigd anderen de rekening te presenteren of het hen betaald te zetten. Hiertegenover bestaat nota bene anderzijds misschien zoiets als constructieve *plicht*. Beroemd zijn de beelden van psychoanalyticus en pionier inzake infant research René Spitz. Terwijl de baby de borst krijgt, stopt hij zijn vingertje in moeders mond. Of als hij met een lepeltje wordt gevoed, laat hij op tijd en stond ook zijn mama van het lekkers likken. Onze moraal is niet zozeer gebaseerd op oog om oog, tand om tand, maar misschien nog eerder op borst om borst!

Nu is het de normale gang van zaken dat we als pasgeborenen met ons gat in de boter vallen. Gewoonlijk genieten we in eerste instantie van iets buitengewoons. We gaan er vanzelfsprekend vanuit dat zich *daarbuiten* een algoed object bevindt dat voor ons zal zorgen en dat ons zal zogen. Zowel de primary maternal preoccupation van Donald Winnicott als de motherhood constellation van Daniel Stern verwijzen naar deze moeder vol van genade. Het is de archaische moeder-muze die -tegelijk spiegel en klankbord- nagenoeg naadloos afstemt op onze noden en gebaren, waardoor er een vloeiende paso doble ontstaat.

There is no second chance to make a first impression. Het begin stopt nooit, zelfs niet met het einde. In onze eerste levensperiode doen we zodoende normaliter een ervaring op die onvergelijkbaar is met en niet te evenaren is door wat verderop (zelfs in het meest voorspoedige leven) te vinden is. Ze legt de kiem voor ons 'Ware Zelf' en ook de overtuiging een schepper te (kunnen) zijn vindt hier zijn basis.

Vanuit een klassiek freudiaanse optiek erven we het narcisme van onze ouders. We zijn His Majesty the Baby en qua dienstverlening blijven onze eerste lakeien onovertroffen. Ze geven ons het gevoel dat alles rond ons draait en dat een vingerknip volstaat om onze desiderata in vervulling te doen gaan. De onvermijdelijke troonsafstand die er vroeg of laat op volgt is steevast een lastig en moeizaam proces dat nimmer zonder slag of stoot verloopt. Autocratie of aristocratie moeten plaats maken voor de law en order van de democratie, waarbij niet langer onze gril of onze wil regeert. Je mag hier en daar dan nog een troon proberen te bouwen, desnoods met bajonetten. Je kan er niet (of niet zo lang of gemakkelijk meer) op blijven zitten.

Superman is zoals algemeen bekend het geesteskind van twee adolescente Joodse immigranten: Jerry Seigel en Joe Shuster. Jerry verloor zijn vader die werd neergeschoten in een bankoverval, Joe's moeder was getraumatiseerd door Russische pogroms. Ze waren geremde jongemannen voor wie de wishful thinking die aan de onze gespierde superheld ten grondslag ligt een manier was om met hun moeilijkheden om te gaan.

In hun verbeelding werd Superman onder de naam Kel-El als enig kind geboren op Krypton. Vlak voor de vernietiging van zijn planeet werd hij door zijn vader Jor-El met een raket naar de aarde gestuurd om de mensheid te helpen en te beschermen. Hij (be)landt in Millers Field, vlakbij Smalltown, Kansas, waar hij wordt gevonden door Jonathan en Martha Kent die net hadden vernomen dat ze zelf geen kinderen konden krijgen, zodat ze hem onmiddellijk adopteerden.

De kleine Clark werd met hoge morele standaarden door hen opgevoed. Van kleins af worden zijn buitengewone want bovenmenselijke krachten en gaven opgemerkt. Nadat zijn ouders omkwamen in een auto-ongeval vertrekt hij naar Metropolis en gaat hij aan de slag als journalist van de Daily Star. Onder zijn wat saaie kantoorklerk-façade van de timide en gebrilde Clark Kent draagt hij zijn Superman pak. Beroepshalve is hij snel van het laatste nieuws op de hoogte en kan zich dan ook snel omkleden en onmiddellijk uitrukken om het Kwaad te bestrijden.

Terwijl Clark voor collega journaliste Lois Lane (op wie hij verliefd is) onzichtbaar lijkt, is ze helemaal weg van zijn alter ego Superman. Hij is een God in het diepste van haar gedachten. Een van mijn beste -net als ik kalende en zwaarlijvige- vrienden zei onlangs dat hij zich een onzichtbare man voelde. Ik schoot luidop in een lach omdat ik dit zo herkenbaar vond. Waar is de tijd dat ik me voelde als Kuifje (ook journalist!) bij Bianca Castafiore: mijn immer zingende moeder? Of als een uitdagend androgyne David Bowie naar wie nu en dan zowel door mannen als door vrouwen werd omgekeken?

Er was een tijd, nog veel langer geleden, waarin ik bijna elke nacht zoefde door de ruimte. Hoewel ik mijn armen gestrekt tegen mijn lichaam hield, kon ik uiterst wendbaar sturen en versnellen. Ik kon dwars door muren heen kijken en nog voor Star Trek deed ik aan teleportatie. Diep onder het pak van mijn onzichtbare Kent zit ergens nog dat van een I (met daarop de S/het Es) van Superman verborgen. Niet dat ik wat dat betreft uitzonderlijk ben. Net zomin als Willem Kloos de enige dichter was met iets goddelijks in het diepste van zijn gedachten. Luister bijvoorbeeld naar onze tijd- en zijn landgenoot Sjoerd Kuyper: 'Er was een tijd dat ik mocht denken: Kijk, ik ben/Van marsepein. En als dat niet beviel, dan dacht ik:/Kijk, zilverpapier. Of een kaars, dan kon ik branden./Jongen en meisje tegelijk; ik zoende mijn eigen handen.'